AUT, XLII-XLIII, 2004-2005, p. 67-81

RUDENIA DE SÂNGE ÎN LINIE COLATERALĂ ÎN LEXICUL ISTROROMÂNEI. MODALITĂȚI DE EXPRIMARE

de
Gabriel BĂRDĂŞAN

În orice idiom, grupul lexemelor prin care se desemnează rudenia reprezintă o componentă esențială a fondului principal lexical, deoarece aceşti termeni sunt frecvent folosiți în actul comunicării lingvistice, au un grad de stabilitate mai mare în limbă şi pentru că o parte din ei au o vechime considerabilă. Elementele care compun acest câmp semantic formează două paradigme lexicale, în funcție de opoziția semantică /rudenie naturală/ - /rudenie socială/. Ambele paradigme permit o altă divizare: grupul lexemelor care exprimă rudenia naturală (de sânge) conține, pe de o parte, termeni ce implică înrudirea în linie dreaptă, iar pe de altă parte, termeni care desemnează înrudirea în linie colaterală; grupul lexemelor referitoare la rudenia socială se împarte în termeni care exprimă rudenia prin încuscrire (alianță) şi termeni ce desemnează rudenia convențională.

Lucrarea noastră îşi propune să analizeze grupul lexemelor care exprimă rudenia de sânge în linie colaterală în dialectul istroromân (*frate* - *soră*, *unchi* - *mătuşă*, *nepot*$_2$ - *nepoată*$_2$, *văr* - *vară*). Fiecare noțiune este urmărită independent, prezentându-se toți termenii prin care este desemnată în dialectul istroromân. Aceştia sunt analizați sub aspect etimologic, dar şi în ceea ce priveşte specializarea semantică, gradul lor de stabilitate sau răspândirea în spațiul lingvistic istroromân. De asemenea, s-a avut în vedere raportul dintre termenii moşteniți şi cei împrumutați, comparația cu celelalte dialecte ale limbii române şi cu alte limbi romanice.

Materialul analizat a fost extras din atlasele lingvistice, din monografiile şi glosarele publicate până în prezent cu privire la dialectul istroromân, precum şi din răspunsurile primite de Ugo Pellis la chestionarul *Atlasului lingvistic italian*.

FRATE

Termenul ***frate***, „persoană de sex masculin considerată în raport cu altă persoană (indiferent de sex), născută din aceiaşi părinți sau numai din

BDD-A6351 © 2004-2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:21 UTC)

acelaşi tată ori din aceeaşi mamă; frăţâne", cu forma de plural ***fraţi*** „nume dat copiilor (în cazul în care se află între ei şi băieţi) născuţi din aceiaşi părinţi sau numai din acelaşi tată ori din aceeaşi mamă" (DEX[2], MDA II), este un cuvânt moştenit din lat. *frātĕr, frātrem*[1] (PEW 644, CDDE 635, CDER 3477) şi comun tuturor dialectelor limbii române: dr., ar. *frate*, megl. *frati*, ir. *fråte*. Lat. *frātĕr, frātrem* este un cuvânt panromanic pentru că, pe lângă rom. *frate*, acesta a fost continuat şi de it. *fra(te)*, eng. *frer*, prov., sp., port. *fraire*, fr. *frère*, cat. *frare* (PEW 644).

În dialectul istroromân, termenul a fost atestat de Byhan 220: *frǫte, frǫts,* lingvistul precizând şi formele existente în celelalte dialecte: dr. *frate*, *fraţi*, ar. *frate, frats*, megl. *frati, frats*; de Bartoli în listele sale (Puşcariu, SI III 112): *fråte* (Jeiăn, Suşńeviţa, Sucodru şi Noselo), *frate* (Gradine), *fråtele* (Bârdo), *fratele* (Letai); de Popovici II 110: *fråte, -le*, glosat prin germ. „Bruder", de Puşcariu, SI III 310, Coteanu, *Cum dispare o limbă* 21, Cantemir 166, Kovačec, *Descrierea istroromânei* 198, Sârbu-Frăţilă 213, care oferă şi un context ilustrativ: „*čåsta-i fiľa lu fråtele*" (aceasta este fiica fratelui), Kovačec, *Rječnik* 81: *fråte, -le, fråţ, -i*.

Cuvântul a fost consemnat şi în atlasele lingvistice: ALR I/II, h. 159 FRATE în cele două puncte de anchetă istroromâne: *frụate, frụaţ* (Bârdo), *un, doi frắţ* (Jeiăn); ALIr 492 FRATE: *ən fråte (doj fråc)*, la Jeiăn şi *un fråte (doj fråc)*, în localităţile sudice ale teritoriului lingvistic istroromân.

Pentru exprimarea raportului ***frate bun – frate vitreg***, în istroromână se folosesc, pe lângă termenul generic de *fråte*, atât cuvinte compuse, cât şi perifraze. Astfel, pentru noţiunea de ***frate bun*** „frère germain" ALRM I/II, h. 222 înregistrează compusul *véri frụate* la Bârdo şi termenul generic *frate* la Jeiăn, iar ALR I/II, h. 160 oferă câte un exemplu ilustrativ pentru cele două puncte anchetate: *ĉắsta-i̯ me véri frụáte* (Bârdo, pct. 01) şi *ĉắsta-i̯ a mev frắtę* (Jeiăn, pct. 02). În celelalte dialecte sud-dunărene avem aceeaşi situaţie (fie termenul generic, fie compuse sau structuri perifrastice): ar. *frate* şi parţial *frate bun* (cf. şi construcţia perifrastică din cunoscutul „imn" al aromânilor, datorat lui C. Belemace: „*Noi armâni di eta toată / Fraţi di mumă şi di tată"*), megl. *frati* şi *frati de un tată* (ALR I/II, h. 160).

Noţiunea de ***frate vitreg*** „frère consanguin et frère utérin" nu este desemnată în istroromână printr-un termen specializat, ci se face apel la structuri perifrastice: *ĉăsta-i̯ nu-i̯ me frụáte právi* la Bârdo şi *a mev fråte nu-i prắvilę* la Jeiăn (ALR I/II, h. 161), ir. *pravi* „adevărat" raportându-se la cr. *pravi* „idem". Când se precizează clar după care părinte se stabileşte

[1] Forma din limba română reprezintă în acelaşi timp nominativul şi acuzativul latin, acesta din urmă devenit *frātem* prin disimilarea lui *r* (CDDE 635).

BDD-A6351 © 2004-2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:21 UTC)

rudenia de sânge între fraţii vitregi, în dialectul istroromân se folosesc tot perifraze care conţin şi cuvântul *frate*: noţiunea de ***fraţi după tată*** „frères consanguins” este numită prin perifrazele *po de fráte*, *po de sóra* (ALR II, h. 134), unde *po* reprezintă un împrumut din cr. *pô* „jumătate”, iar noţiunea de ***fraţi după mamă*** „frères uterains” este desemnată prin perifrazele: *fraţ òi pi múmă* şi *fraţ adunáţ*, la Jeiăn (ALR II, MN, [2625], p. 65). Forme similare există şi în ALIr 495 FRATE VITREG, dar în această sursă nu se face distincţia semantică între fraţii vitregi (după tată sau după mamă): *un podefráte (doj podefrâc)*, la Suşńevița, Noselo, Miheli şi Costârcean, dar *ən polubrat (doj polubrâc, doj polubrâti)*, la Jeiăn; *un polufráte (doj polufrâc)*, la Sucodru, Letai, Bârdo, Şcabici, Tărkovți; la Zancovți este notată structura perifrastică: *(âm fráțele polah mâtere, âm sora polah mâtere)*. Termenii atestaţi de Goran Filipi în localităţile anchetate sunt forme care au la bază un model croat. În celelalte dialecte sud-dunărene observăm existenţa unor structuri perifrastice sau a unor cuvinte specializate: ar. *parafrate adus di afuar* (parţial folosit), *frati di năpoi*; megl. *bébe*, parţial folosit (< mbg. *bebi*) şi *frati flat*[2].

Noţiunea de ***frate*** este desemnată în istroromână, pe lângă cuvântul moştenit din latină, şi prin termeni împrumutaţi din croată. Un asemenea termen este cuvântul *brât*, atestat de Cantemir 159, de Sârbu-Frăţilă 193: *brât* (< cr. *brat* „frate”). Cuvântul este reperabil şi în limba română cu acelaşi sens, iar regional cu sensul de „frate mai mare” şi se raportează la vsl. *БРАТ* (MDA I). Istroromânul *braine moi* „frăţiorul meu, frăţioare” este „luat de-a dreptul din croăţeşte”[3], precizează Sextil Puşcariu, şi trimite la cr. *brâjne moi*, vocativul lui *brâjen* „frăţior”, hipocoristic de la *brat* „frate”. Forma din istroromână a fost notată de Puşcariu, SI III 287, 305.

Un alt cuvânt împrumutat în dialectul istroromân din croată este *brâtiť* „frăţior”, care se raportează tot la cr. *brat*, fiind un derivat cu sufixul diminutival *–ič*. Acest împrumut a fost atestat de Sârbu-Frăţilă 193, care oferă şi un context exemplificator: „*Noi, smo zermâńi. Io şi ie. Fiľu a lu sore. Cao brâťiť"i*.” (Noi suntem veri. Eu şi el. Fiul surorii lui. Ca frăţiorii.)

Pentru a-l desemna pe „fratele mijlociu”, istroromâna foloseşte, pe lângă substantivul *fráte,* un adjectiv împrumutat din croată: *srédńile*, *srédńa* „mijlociu, mijlocie”, formă atestată de Kovačec, *Rječnik* 181 la Jeiăn: *čela srédńile fráte* „fratele mijlociu”.

SORĂ

Cuvântul ***soră***, „persoană de sex feminin considerată în raport cu copiii aceloraşi părinţi sau ai aceluiaşi tată ori ai aceleiaşi mame”, este continuatorul lat. *soror, -oris* (PEW 1608, ILR II 306, CDER 8006, DEX[2],

[2] Vezi V. Scurtu, *Termenii de înrudire în limba română*, Bucureşti, EA, 1966, p. 114.
[3] S. Puşcariu, *Studii istroromâne*, III, Bucureşti, 1929, p. 287.

BDD-A6351 © 2004-2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:21 UTC)

MDA IV), termen cu urmaşi în mai multe idiomuri romanice: vegl. *saur*, v. it. *suora*, sard., prov. *sorre*, fr. *soeur*, cat., sp., v. port. *sor*. În cazul limbii române, rezultatul normal al evoluţiei fonetice, *sor*, a fost adaptat ulterior la declinarea substantivelor feminine, devenind *soră*. Forma etimologică se mai foloseşte regional (în Transilvania de Vest şi în Banat: Cf. „Floare albă *sor* cu prunu”[4]) sau în anumite sintagme: *sor(u)-mea*, *sor(u)-ta, sor(u)-sa*.

În ceea ce priveşte răspândirea termenului în dialectele române sud-dunărene, se observă că lat. *soror* s-a păstrat în toate cele trei dialecte: ar. *sor(ă), suror/surări*, megl. *soră, surori*, ir. *sor(ă), surăr*.

Pentru dialectul istroromân, termenul a fost atestat de Byhan 345: *sor, surór*, de Popovici II 150: *sor, surăr*, de Puşcariu SI III 258: *sor*, lingvistul reproducând următoarele exemple date de Belulovici pentru formele acestui cuvânt: *i̯o am o sor, i̯uvę ć-e sora? i̯o am påtru sor, i̯uvę ți-s sororăle?, sora mń-a verít, mę sor* sau *sora mę, lui̯ sor* sau *sora lui̯* sau *sora-l'*; nu există o formă **sorle* (plural articulat), aceasta având doar sensul de „soarele”. Cuvântul a fost menţionat şi de Coteanu, *Cum dispare o limbă* 24, de Cantemir 180, de Kovačec, *Descrierea istroromânei* 198: *sora* „soră”, *sor*, în partea de sud, de Sârbu-Frăţilă 227: *sora, suror (surăr)*, de Kovačec, *Rječnik* 179: *sor, sora, sorâr, -le,* (Suşńevița), *o sor, sora, do sorâr, sorârle* (Bârdo), *o sora, sora, do surâr, surârle* (Jeiăn).

După cum dovedesc atestările, termenul ***soră*** are două variante, una specifică părţii sudice a teritoriului lingvistic istroromân, ir. *sor*, şi una specifică părţii nordice, ir. *soră*. Aceeaşi repartiţie spaţială a celor două variante o dovedesc datele oferite de ALR I/II, h. 163 SORĂ-MEA: *ĉásta-i̯ mę̑ sor* (Bârdo) şi *a mi̯ę sóra* (Jeiăn) şi de ALIr 490 SORĂ: *o sora (do surər)*, la Jeiăn, şi *o sor, o sorɛ (do surə)*, în majoritatea localităţilor istroromâne sudice. Pentru a denumi ***sora vitregă***, istroromânii folosesc un împrumut din croată: ir. *o polusestra (do polusestre)* în toate localităţile, cu excepţia Suşńeviței, unde avem o formă calchiată: ir. *podesor (do podesorər)*, termeni consemnaţi în ALIr 494 SORĂ VITREGĂ.

Pe lângă termenul moştenit din latină, pentru a desemna noţiunea de *soră* apare şi un împrumut, *sestra*, care trebuie raportat la cr. *sestra*[5].

UNCHI

În limba română, termenul ***unchi***, „bărbat considerat în raport cu copiii fraţilor şi surorilor sale sau în raport cu copiii fraţilor şi surorilor soţiei sale” (DEX[2]), este, probabil, continuatorul formei din latina vulgară **unc(u)lus, -um*, scurtată din lat. *avŭncŭlus* (PEW 1809, REW 838, CDER 9054), formă care stă şi la baza prov., fr. *oncle*, sard. *(k)unku*. Acest tip de

[4] Vezi V. Frăţilă, *Contribuţii lingvistice*, Timişoara, Editura de Vest, 1993, p. 25.
[5] Elena Scărlătoiu, *Istroromânii şi istroromâna, relaţii lingvistice cu slavii de sud: cuvinte de origine veche slavă*, Bucureşti, Editura Staff, 1998, p. 292.

BDD-A6351 © 2004-2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:21 UTC)

rudenie, exprimat în dacoromână printr-un termen moştenit, este redat în dialectele româneşti sud-dunărene prin împrumuturi din idiomurile cu care au intrat în contact. Spre deosebire de română şi majoritatea limbilor romanice apusene, unde noţiunea de *unchi* este desemnată printr-un termen general, împrumuturile existente în dialectele sud-dunărene, în special în dialectul istroromân, pun în evidenţă o specializare semantică. De exemplu, pentru UNCHI „fratele tatălui" avem ar. *lală*, megl. *ĉiĉi* şi *baţe*, ir. *barba*, *striţ* (v. ALR I/II, h. 165; ALRM, h. 232), iar pentru UNCHI „soţul mătuşii" apar ar. *tetă, lală*, megl. *tetin*, ir. *barba*, *tetîc* (v. ALR I/II, h. 166, ALRM, h. 233).

În cazul lexicului istroromânei, această specializare semantică este mult mai extinsă şi pare a fi determinată de structura socială slavă (mai ales de cea croată), diferită de cea românească, la care a trebuit să se adapteze. Astfel, comparativ cu româna, care are un termen unic pentru „unchi", deci nu diferenţiază „fratele tatălui" de „fratele mamei", la slavi, şi în special la croaţi, unde din punct de vedere juridic tradiţional era important să se distingă dacă este vorba de fratele tatălui sau al mamei, există doi termeni. Istroromânii, un grup restrâns în masa de slavi, au acceptat această distincţie şi au înlocuit vechiul *unchi* cu termeni noi, preluaţi din croată: *striţ* şi *uiậţ*[6].

Ir. *striţ* „unchi (fratele tatălui)" este continuatorul cr. *stric* şi a fost atestat de Maiorescu 123, Byhan 354, Popovici II 153, Puşcariu, SI III 228, Cantemir 181 şi 182, unde este notată forma *ştriţ*, Sârbu - Frăţilă 281, Kovačec, *Rječnik* 184. Termenul a fost consemnat în ALR I/II, h. 165: *ur stríţ, doi striţ*, la Jeiăn şi în ALRM I/II, h. 232: *striţ* (Jeiăn). În ALIr 515 FRATELE TATĂLUI se regăsesc următoarele forme: *ən stric (doj stric)*, la Jeiăn, şi *un stric (doj stric)*, la Suşńevița, Noselo. Ir. *stric (doj stric)* apare în Şcabici cu sensul de „unchi (fratele mamei)", formă notată în ALIr 519 FRATELE MAMEI. În celelalte localităţi anchetate de Goran Filipi pentru ALIr apare un alt împrumut croat, ir. *bårba* (vezi *infra*).

Ir. *uiţ*[7] „unchi (fratele mamei)" (< cr. *ujec, ujac* „idem") e atestat de Maiorescu 127, Byhan 374, glosat prin germ. „Onkel von mütterlicher Seite", de Popovici II 162, de Bartoli în listele sale (Puşcariu, SI III 138): *uiậţ* la Jeiăn, de Puşcariu SI II 236, de Cantemir 184, de Kovačec, *Descrierea istroromânei* 199: *uiậţ*, Scărlătoiu 284, Sârbu – Frăţilă: *uiţ/uieţ*, din cr. *uja, ujak*, pl. *ujaci*, Kovačec, *Rječnik*: *uiậţ, uiậ(â)tu, uiture, -urle* la Jeiăn. Împrumutul apare notat şi în ALIr 519 FRATELE MAMEI: *ən ujec*

[6] A. Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, Bucureşti, EA, 1971, p. 198-199.

[7] Tot la cr. *ujec, ujac* se raportează şi dr. *uică*, cuvânt regional specific Banatului, care are atât sensul de „unchi, fratele tatălui", cât şi pe cel de „unchi, soţul mătuşii" (ALRM I/II, h. 232, 233).

BDD-A6351 © 2004-2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:21 UTC)

(doj ujcure, doj ujici), la Jeiăn, şi *un ujc (doi ujc)*, la Suşńevița, în celelalte localități istroromâne apărând ir. *bårba* (vezi *infra*).

Un alt termen care desemnează *unchiul*, de data aceasta „soțul mătuşii", este *tetîc*[8], cuvânt împrumutat din cr. *tétak*, care are acelaşi sens, şi care a fost consemnat la Jeiăn de ALR I/II, h. 166 $UNCHI_2$ „soțul mătuşii": *tetîcule* (voc.), *doi̯ tetîcure* şi de ALRM I/II, h. 233: *tętîc*. Termenul a fost atestat de Sârbu - Frățilă 288: *tetac, tetač*, acesta apărând şi în contextul ilustrativ: „*S-au čiia meritåt dupe tetacu lu Pikeş*" (S-a măritat aici după unchiul lui Pikeş), dar sensul oferit este oarecum diferit „unchi, fratele mamei", de Kovačec, *Descrierea istroromânei* 199, de Kovačec, *Rječnik* 196: *tetâc, -u, tetâcure, -urle*, la Jeiăn. Atestări ale cuvântului întâlnim şi în ALIr 505 SOȚUL SURORII TATĂLUI şi 510 SOȚUL SURORII MAMEI: *ən tetək (doj tetci)*, la Jeiăn, *un tetək (doj tetək)*, la Suşńevița, paralel cu *un kuńado (doj kuńaz)* şi *un tetək (doj tetci)*, la Letai, paralel cu *un bårba (doj bårbeti)*.

În istroromână mai există un cuvânt prin care se exprimă noțiunea de „unchi", ***barba / bårba***, dar, de această dată, prin termenul respectiv se desemnează atât fratele tatălui, cât şi fratele mamei sau soțul mătuşii. Ir. *bårba* este un cuvânt ce elimină distincția semantică pe care au dezvoltat-o celelalte lexeme, desemnând unchiul, în general, şi reprezintă un împrumut din ven. *barba*, preluat prin intermediul cr. *barba* „zio". Termenul a fost atestat de Popovici II 91: *bårbe*, de Cantemir 158: *barba*, de Kovačec, *Eléments italiens*, 167: *bårba/bårba*, de Kovačec, *Rječnik* 36: *bårba, bårbi* la Bârdo. A. Kovačec precizează, de asemenea, că *bårba* este utilizat şi ca termen de respect în adresarea către persoanele adulte de sex masculin[9].

ALR I/II, h. 165 $UNCHIU_1$ notează la Bârdo *ur bu̯árba, doi̯ bu̯arbi*, iar h. 166 $UNCHIU_2$ „soțul mătuşii" notează tot *bu̯árba*. Aceleaşi forme le regăsim în ALRM I/II, h. 232, h. 233. Ugo Pellis în ALI, la întrebarea 1446 ZIO consemnează doar din Briani (Bârdo) răspunsul *bωrba*. Împrumutul a fost notat şi de Goran Filipi în ALIr 505 SOȚUL SURORII TATĂLUI şi 510 SOȚUL SURORII MAMEI: *un bårba (doj bårbeti)*, la Noselo şi Letai, *un bårba (doj bårbeti, doj bårbi)*, la Sucodru, *un bårba (doj bårbi)*, la Bârdo, Şcabici, Tărkovți, Zancovți, Miheli şi Costârcean; 514 FRATELE TATĂLUI: *un bårba (doj bårbeti)*, la Sucodru şi Letai, *un bårba (doj bårbi)*, la Bârdo, Şcabici, Tărkovți, Zancovți, Miheli şi Costârcean; 519 FRATELE MAMEI: *un bårba (doj bårbeti)*, la Noselo, Letai, *un bårba (doj bårbeti, doj bårbi)*, la Sucodru, paralel cu *un ujak (doj ujici)*, tot un

[8] Şi în celelalte dialecte româneşti regăsim acest împrumut de origine slavă: ar. *tetă*, *tetâ*, megl. *tetine, tetin*, dr. *tete*.
[9] A. Kovačec, *Eléments italiens du lexique istroroumain*, în „Linguistica", XXXII (1992), II, Ljubljana, p. 167.

BDD-A6351 © 2004-2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:21 UTC)

împrumut din croată, *un bårba (doj bårbi)*, Bârdo, Tărkovți, Zancovți, Miheli şi Costărcian.

MĂTUŞĂ

În dialectele limbii române, noțiunea de ***mătuşă***, „sora tatălui sau a mamei unei persoane; (mai rar) verişoara unuia dintre părinți sau soția unchiului: tanti, țață, tuşă" (DEX[2]), are, într-o anumită măsură, un traseu similar echivalentului său masculin („unchi"). Astfel, observăm că numai în dacoromână avem un termen moştenit din latină pentru desemnarea acestei noțiuni, *mătuşă* trimițând la lat. *mĭta*, în loc de *amĭta, -am,* cu afereza lui *a-* şi cu adăugarea sufixului *–uşe* (PEW 1054, CDDE 1075, REW 424, CDER 5167). Celelalte dialecte româneşti desemnează această noțiune prin cuvinte împrumutate de la popoarele de origine slavă: ar., megl., ir. *tetă*, *teta*, ir. *strina, uina*.

Pentru desemnarea noțiunii de „mătuşă" în lexicul dialectului istroromân regăsim aceeaşi specializare semantică a cuvintelor împrumutate, întâlnită şi în cazul corespondentului masculin. Ir. ***strina*** o desemnează pe „mătuşă (sora tatălui)" şi este continuatorul cr. *strina*, care are acelaşi sens. Cuvântul a fost atestat de Maiorescu 124, Byhan 354, Popovici II 152, Cantemir 181, Sârbu - Frățilă 281, Kovačec, *Rječnik* 184. Acelaşi cuvânt este notat în unele localități istroromâne şi pentru a numi „soția unchiului dinspre tată", după cum atestă ALIr 515 SOȚIA FRATELUI TATĂLUI: *o strina (do strine)*, la Jeiăn, şi *o strinɛ (do strine)*, la Susńevița şi Noselo, în cele două localități sudice acest împrumut circulând alături de ir. *o tetɛ (do tete)*.

Ir. ***uina***, „mătuşă (după mamă)", împrumutat din cr. *ujna,* a fost consemnat de Maiorescu 127, de Byhan 374, care îl glosează prin germ. „Tante von mütterlicher", Popovici II 162, Kovačec, *Descrierea istroromânei* 199, Sârbu - Frățilă 292, explicat din cr. *ujna* „mătuşă, soția fratelui din partea mamei", Scărlătoiu 284. Cuvântul croat se regăseşte şi în dacoromână, însă doar regional, în Banat: *uịnă* „mătuşă (soția unchiului)" (ALRM I/II, h. 236). Existența împrumutului este consemnată şi de ALIr 520 SOȚIA FRATELUI MAMEI: *o ujna (do ujne)*, la Jeiăn, *o ujnɛ (do ujne)*, la Susńevița şi Noselo, în această ultimă localitate fiind utilizată paralel cu termenul *o teta (do tetɛ)*.

Un alt cuvânt utilizat în istroromână pentru a desemna „mătuşa" este ***teta***, dar, spre deosebire de ceilalți termeni, acesta are atât sensul de „mătuşă (sora mamei)", cât şi pe cel de „mătuşă (soția unchiului)"[10] şi provine din cr. *teta* „mătuşică, tanti", cf. slov. *teta* cu acelaşi sens. Îl găsim atestat la Popovici II 159, Puşcariu, SI III 327, Kovačec, *Descrierea istroromânei* 199, Sârbu - Frățilă 288, care oferă un context ilustrativ: „*Şi*

[10] Termenul este cunoscut şi cu sensul de „fată bătrână" (ALR I/II, h. 276, pct. 01).

BDD-A6351 © 2004-2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:21 UTC)

atunč a teta cu ie jivit" (Şi atunci mătuşa a trăit / a locuit cu el), la Scărlătoiu 284. Termenul este consemnat şi de atlasele lingvistice, ALR I/II, h. 167 MĂTUŞĂ: *ura téta, do téta* la Bârdo, *téta, do téte,* la Jeián, iar h. 168 MĂTUŞĂ „soţia unchiului": *téta* la Bârdo, dar *cumnåta, cumnåte* la Jeián, date consemnate şi de ALRM I/II, h. 234, 236. În ALI, Ugo Pellis la întrebarea 1449 ZIA notează doar răspunsul din Briani (Bârdo): *téta*. Existenţa cuvîntului este certificată şi de ALIr 504 SORA TATĂLUI, 509 SORA MAMEI: *o tetɛ (do tete)*, la Suşńevița şi Noselo, *o teta (do tete)*, în restul teritoriului lingvistic istroromân. Caracterul general al ir. *teta* este dovedit şi de răspunsurile la alte întrebări puse de Goran Filipi în anchetele sale. ALIr 515 SOŢIA FRATELUI TATĂLUI şi ALIr 520 SOŢIA FRATELUI MAMEI consemnează ir. *o teta (do tete)* în câteva localităţi sudice ale teritoriului lingvistic istroromân: Sucodru, Letai, Bârdo, Şcabici, Tărkovți, Zancovți, Miheli şi Costărcian.

NEPOT – NEPOATĂ

Cuvântul de origine latină ***nepot*** exprimă grade de rudenie diferite: pe de o parte, rudenia de sânge în linie dreaptă (în raport cu bunicii)[11], iar pe de altă parte rudenia de sânge în linie colaterală (în raport cu unchii şi mătuşile – „fiul fratelui sau al surorii cuiva" şi „fiul unui văr sau verişoare"). Lat *nepos, nĕpōtem*, cu sensul germ. Enkel („nepot de bunic") şi al germ. Neffe („nepot de unchi / mătuşă") a fost continuat în întreaga romanitate (v. it., sard., retr., fr., prov., cat.). Termenul din limba română se explică din acelaşi etimon – lat. *nepos, , nĕpōtem* (REW 5890, ILR II 303, CDDE 1225) şi este atestat în toate cele patru dialecte ale sale: dr. *nepot*, ar. *nipot*, mgl. *nipot*, ir. *nepot*.

În istroromână, acest cuvânt a fost consemnat de-a lungul timpului cu sensul germ. „Neffe" de Byhan 287, de Popovici II 129, de Kovačec, *Rječnik* 128: *nipót, -u*, *nipoț, -i* (Bârdo).

Pentru desemnarea acestui tip de înrudire se folosesc şi echivalente de origine croată, dar foarte specializate semantic: ir. ***bratån*** „fiul fratelui" (< cr. reg. *bratan*), atestat de Byhan 199, de Popovici II 94: *bratån, -u,* pl. *–i* şi de Bartoli în listele sale (Puşcariu, SI III 124): *me bratån*, la Suşńevița, glosat prin it. „figlio del fratello", de Kovačec, *Rječnik* 41: *brat''ån, -u, -ø, -i* „nećak (po bratu)" la Bârdo; ir. ***šestrić*** „fiul sorei" (cr. reg. *sestrić*) atestat de Bartoli în listele sale (Puşcariu, SI III 124): *me šestrič* la Suşńevița, glosat prin it. „figlio della sorella". Un împrumut care se raportează la un etimon croat regional este şi ir. ***neput*** (< cr. reg. *neput*),

[11] Pentru sensul care permite integrarea termenului în categoria cuvintelor ce desemnează rudenia naturală în linie dreaptă, vezi Gabriel Bărdăşan, *Aspecte din terminologia înrudirii în lexicul dialectului istroromân (rudenia de sânge în linie dreaptă)*, în „Analele Universităţii de Vest din Timişoara", Seria Ştiinţe Filologice, XL (2002), p. 75-77.

BDD-A6351 © 2004-2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:21 UTC)

pentru care găsim atestări în ALIr 528 FIUL FRATELUI SOȚIEI şi 530 FIUL FRATELUI SOȚULUI: *ən neput (doj nepuc)*, la Jeián, *un neput (doj nepuc, doj neput)*, la Sucodru, Letai şi Şcabici. Pe lângă aceste împrumuturi, Goran Filipi notează în atlasul său lingvistic, ir. ***nevodo***, un cuvânt venețian prezent şi în graiurile croate din Istria (cf. cr. *nevod*). Termenul istroromân este consemnat de ALIr 528 FIUL FRATELUI SOȚIEI şi 530 FIUL FRATELUI SOȚULUI: *un nevodo (doj nevodi)*, la Noselo, Bârdo, Tărkovți, Zancovți, Miheli şi Costărcian.

Asemenea corespondentului său masculin, substantivul ***nepoată***, derivat în limba română de la ***nepot***, are sensuri şi accepțiuni paralele. Pentru a exprima înrudirea de sânge în linie colaterală față de fiica fratelui sau sorei, legătură pentru care, în limba română, avem tot cuvântul moştenit *nepoată*, în dialectul istroromân se folosesc următorii termeni: ir. ***bratånę*** „fiica fratelui", înregistrat în listele lui Bartoli (Puşcariu, SI III 124): *mę bratånę*, la Suşńevița, explicat prin it. „figlia del fratello", de Kovačec, *Rječnik* 41: *brat''ånę, -a, -e, -ele* „nećakinja (po bratu)", la Bârdo; ir. ***šestriţnę*** „fiica sorei" (< cr. reg. *sestrična*), notat în listele lui Bartoli (Puşcariu, SI III 124): *mę šestriţnę*, la Suşńevița, glosat prin it. „figlia della sorella", de Byhan 336; la Cantemir 181: *stricine*. Un alt împrumut de la un etimon croat regional este ir. ***neputa***, ce a fost notat în ALIr 529 FIICA FRATELUI SOȚIEI şi 531 FIICA FRATELUI SOȚULUI: *o neputa (do nepute)*, la Jeián, Sucodru, Letai şi Şcabici. Ir. ***nevoda*** (< cr. *nevoda*) este echivalentul feminin al ir. *nevodo* şi a fost consemnat în ALIr 529 FIICA FRATELUI SOȚIEI şi 531 FIICA FRATELUI SOȚULUI: *o nevodɛ (do nevode)*, la Suşńevița şi Noselo, *o nevoda (do nevode)*, la Bârdo, Tărkovți, Zancovți, Miheli şi Costărcian.

VĂR – VARĂ

Raportul de înrudire dintre copiii fraților şi surorilor se exprimă în limba română prin cuvântul ***văr***, f. ***vară***, care este continuatorul lat. *(consobrīnus) vērus* „văr adevărat". Prin contaminare semantică, adjectivul *vērus* a preluat sensul substantivului *consobrīnus*, care, apoi, a dispărut. Reflexe ale etimonului latin apar şi în alte limbi romanice: it., v. sp., port. *vero*, prov., cat. *ver*, v. fr. *voir*, iar traseul semantic al acestor termeni romanici este similar evoluției semantice a cuvântului spaniol *primo*, care are acelaşi sens şi care se raportează la lat. *consobrīnus prīmus* (PEW 1856, CDER 9164).

Termenii ***văr***, ***vară*** sunt răspândiți în tot dialectul dacoromân, fiind prezenți, mai rar, şi în aromână şi meglenoromână: ar. *ver* (m.), *veară* (f.), megl. *ver* (m.) şi *prima ver*, femininul neapărând decât în compusul *prima veri*. În cele două dialecte sud-dunărene acest termen este concurat tot de un cuvânt de origine latină, de fapt de primul element al compusului lat.

BDD-A6351 © 2004-2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:21 UTC)

consobrīnus vērus, contaminarea semantică realizându-se în sens invers: ar. *cusurin* (m.), *cusurină* (f.), megl. *cusurin* (m.), *cusurinî*. Continuatorii lat. *consobrīnus*, în aromână şi meglenoromână, au o circulaţie generală. Pe lângă acest termen, aromâna cunoaşte, regional, în adresare, şi cuvântul *cuşeari*, împrumut din alb. *kušheri* „văr".

Spre deosebire de celelalte trei dialecte ale limbii române, care păstrează termeni moşteniţi din latină pentru a desemna noţiunea de „văr, vară", dialectul istroromân redă această noţiune prin două cuvinte împrumutate din italiană, lat. *vērus, -a, -um* nefiind păstrat în acest dialect decât cu valoare de adjectiv: *veru* „adevărat" (PEW 1856, CDER 9164).

Cei doi termeni de origine italiană, intraţi probabil în istroromână prin intermediul unui grai croat din Istria, au zone de cuprindere diferite: ir. ***cuį́ín***, ***cuina*** (< it. dial. *cuin, cuina* = it. *cugino, cugina* „văr, vară") este specific părţii de sud a teritoriului lingvistic istroromân, pe când ir. ***zârmån, zârmåna*** (< it. ven. *zerman, zermana* „văr, vară") apare la Jeiăn, deci în partea nordică a teritoriului lingvistic istroromân, fără a exclude posibilitatea apariţiei acestuia şi în unele localităţi sudice. Această repartiţie teritorială a celor două lexeme a fost atestată de-a lungul timpului în lucrările consacrate istroromânei şi în atlasele lingvistice. Ir. *cuį́ín, cuį́na* a fost atestat de Cantemir 163, de Kovačec, *Eléments italiens* 167, Sârbu - Frăţilă 202, Kovačec, *Rječnik* 57, unde face precizarea că apare la Bârdo, Scărlătoiu 284. ALR I/II, h. 173, 174 notează în punctul 01 (Bârdo): *cuį́ín părvi*, *doį cuį́íń*, respectiv *cuį́ínă, do cuį́íne*. Celălalt termen, ir. *zârmån, zârmåna* a fost consemnat de Kovačec, *Istroromâna* 582, Sârbu - Frăţilă 304, Kovačec, *Eléments italiens* 167 şi *Rječnik* 222, care precizează că este specific pentru Jeiăn. ALR I/II, h. 173 notează în punctul 02 (Jeiăn) *ur zărmån, doi zărmån*, iar h. 174: *úra zărmǻnă, do zărmǻne*.

Un alt împrumut folosit de populaţia română din Istria este ir. ***nevodo***, ***nevoda*** (< cr. *nevodo*, *nevoda*), care, pe lângă sensul de „nepot, -ă", actualizează şi înţelesul de „văr, -ă".

Atestări ale acestor termeni întâlnim şi la Goran Filipi, ALIr 507 FIUL SURORII TATĂLUI şi 517 FIUL FRATELUI TATĂLUI, 512 FIUL SURORII MAMEI şi 522 FIUL FRATELUI MAMEI: *ən zermån (doj zermån)*, la Jeiăn, şi *un zermån (doj zermån)*, la Bârdo, Şcabici, Tărkovţi, Zancovţi, Miheli şi Costărcian, *un kujin (doj kujin)*, la Noselo, Sucodru şi Letai, *un nevodo (doj nevodi)*, la Suşńevića. Formele de feminin ale acestor împrumuturi au fost notate în ALIr 508 FIICA SURORII TATĂLUI, 513 FIICA SURORII MAMEI, 518 FIICA FRATELUI TATĂLUI şi 523 FIICA FRATELUI MAMEI: *o zermåna (do zermåne)*, la Jeiăn, Bârdo, Şcabici, Tărkovţi, Zancovţi, Miheli şi Costărcian, *o kujina (do kujine)*, la Sucodru şi Letai, *o nevodɛ (do nevode)*, la Suşńevića şi Noselo. Pentru plural se oferă următoarele răspunsuri din localităţile

BDD-A6351 © 2004-2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:21 UTC)

anchetate în ALIr 506 FII SURORII TATĂLUI, 511 COPIII SURORII MAMEI, 516 COPIII FRATELUI TATĂLUI, 521 COPIII FRATELUI MAMEI şi 524 COPIII SURORILOR: *zermâni*, la Jeiăn, Bârdo, Şcabici, Tărkovți, Zancovți, Miheli şi Costărcian, *kujini*, la Noselo, Sucodru şi Letai, *nevodi*, la Suşńevița.

Veria, ca rudenie, cunoaşte diverse grade, aceste nuanțe de sens fiind diferit marcate în cele trei dialecte sud-dunărene ale limbii române. Noțiunea de ***văr primar*** / ***vară primară***, „copiii fraților sau surorilor între ei" este redată astfel: ar. *cusurin ver* (m.), *cusurină veră* (f.), ar. *prot cusurin*[12] (m.), *protă cusurină* (f.) şi *prota cusurină-veară* (f.) (ALR I/II, h. 175, 176); megl. *prot cusurin* (m.), *pr̨uată cusurină* (f.) şi *prima ver* (m.), *prima vęri* (f.) (ALR I/II, h. 175, 176); ir. *pŗvi cuį́n* (m.), *pŗva cuį́nă* (f.), la Bârdo şi *pŗvilę zărmắn* (m.), *pŗva zărmắnă* (f.), la Jeiăn (ALR I/II, h. 175, 176).

Pentru a denumi noțiunea de ***văr*** / ***vară de gradul al doilea***, „fiecare din copiii verilor / verelor primari(e) între ei", în dialectele româneşti sud-dunărene avem: ar. *al doilea cusurin* (m.), *al doilea cusurin-ver* (m.) sau *δéftir cusurin* (m) şi *an-daaų̯a-cusurină* (f.), *an duaălea cusurină veară* (f.) sau *δeftiră cusurină* (f); megl. *al doilea cusurin* (m.) şi *dóila viăr*; ir. *doį̯le cuį̯in* (m.), *dova cuį̯ină* (f.), la Bârdo şi *a doį̯ilę zărmån* (m.), *a dova zărmånă* (f.), la Jeiăn (ALR I/II, h. 177, 178).

CONSIDERAȚII FINALE

Clasificând din punct de vedere etimologic cuvintele care exprimă rudenia de sânge în linie colaterală rezultă următoarea repartiție:

a) ***termeni de origine latină***: *fråte* (< lat. *frāter, frātrem*), *sor(ă)* (< *soror, sororis*), *nipot* (< lat. *nepos, nepotem*). Din analiza comparativă a lexemelor care redau aceleaşi noțiuni şi în celelalte dialecte ale limbii române, se observă faptul că cei trei termeni latineşti sunt continuați în toate variantele teritoriale ale românei: lat. *frater*, *fratrem* > ar. *frate*, megl. *frati*, ir. *fråte*, dr. *frate*; lat. *soror*, *sororis* > ar. *sor(ă)*, megl. *soră*, ir. *sor* în graiurile din sud, *sora* în graiul nordic, dr. *soră*; lat. *nepos, nepotem* > ar., megl., ir., dr. *nepot*.

Pe baza aceleiaşi comparații putem constata absența unor termeni latineşti din unele dialecte, printre care se numără şi cel istroromân, şi înlocuirea lor prin împrumuturi. Lat. **unculus, -um* este continuat doar de dr. *unchi*, celelalte dialecte cunoscând diverse împrumuturi specializate semantic. Astfel, avem ar. *lală*, megl. *ĉiĉi* şi *baį̯e*, ir. *striț* pentru „unchi, fratele tatălui", ar. *tetă, lală*, megl. *tetin*, ir. *tetâc* pentru „unchi, soțul

[12] Ar. *prot* provine din gr. *προττος* „primul".

BDD-A6351 © 2004-2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:21 UTC)

mătuşii", ir. *uiţ* pentru „unchi, fratele mamei" şi ir. *barba* pentru „unchi, în general". Lat. *amita, -am* / *mita* + suf. *–uşe* este continuat numai de dr. *mătuşă*, în celelalte dialecte apărând termeni împrumutaţi: ar., megl., ir. *tetă / teta*, ir. *strina* „mătuşă, sora tatălui", *uina* „mătuşă, sora mamei". Cauza pierderii termenilor de origine latină o constituie caracterul relativ neutru al acestora din punct de vedere semantic, spre deosebire de termenii împrumutaţi, caracterizaţi printr-o puternică specializare semantică. În cazul lat. *consobrīnus vērus* observăm reflexe diferite în dialectele care continuă această structură. Prin contaminare semantică, unul din cei doi termeni preia şi sensul celuilalt, dar această direcţie de contaminare diferă în dialectele româneşti: în dacoromână adjectivul *verus* preia şi conţinutul semantic al substantivului *consobrinus* şi ajunge să denumească acest tip de rudenie, dr. *văr*; în aromână şi meglenoromână primul termen preia şi sensul celui de-al doilea: ar. *cusurin, cusurină*, megl. *cusurin, cusurinî*. În cele două dialecte sud-dunărene apare şi forma continuată în dacoromână, dar este mai rar folosită: ar. *ver, veară*, megl. *ver, veri*. Dintre dialectele limbii române doar istroromâna nu continuă structura din latină, în acest dialect, în locul termenilor moşteniţi, apărând două cuvinte împrumutate din italiană prin intermediul croatei: ir. *cuı̯ín, cuı̯na* şi ir. *zârmån, zârmåna*.

b) ***termenii de origine croată*** predomină în această subgrupă din câmpul semantic al înrudirii şi desemnează majoritatea noţiunilor avute în vedere: *brât* „frate" (< cr. *brat*), existent şi în dr. *brat* „frate mai mare" (< vsl. *БРАТ*); *braine moi* „frăţiorul meu" (< voc. de la cr. *brâjen* „frăţior", hipocoristic de la *brat* + adj. pron. *moĭ* „meu"), *bratiť* „frăţior" (< cr. *brat* + *-ič*), *sestra* „soră" (< cr. *sestra*), *striţ* „unchi, fratele tatălui" (< cr. *stric*), *strina* „mătuşă, sora tatălui" (< cr. *strina*), *uiţ* „unchi, fratele mamei" (< cr. *ujec, ujac*), *uina* „mătuşă, sora mamei" (< scr. *ujna*), *tetâc* „unchi, soţul mătuşii" (< cr. *tetak*), *teta* „mătuşă, în general" (< cr. *teta*, cf. slov. *teta*), *bratån* „nepot, fiul fratelui", *bratånę* „nepoată, fiica fratelui" (< cr. reg. *bratan*), *šestrić* „nepot, fiul sorei", *šestriţne* „nepoată, fiica sorei" (< cr. reg. *sestrić, sestrična*), *neput*, *neputa* „nepot, nepoată" (< cr. reg. *neput*), *nevodo*, *nevoda* „nepot, nepoată", dar şi „văr, vară" (< cr. *nevodo*, *nevoda*, împrumutat în croată din venеţiană). Numărul mare al împrumuturilor croate şi nuanţarea semantică a acestora, comparativ cu termenii de origine latină, sunt determinate de presiunea intensă a croatei asupra istroromânei şi de structura socială croată, care este diferită de cea a românilor.

c) ***termeni de origine italiană***: *barba / bårba* „unchi, în general" (< it. ven. *barba*), *cuı̯in, cuı̯na* „văr, vară" (< it. dial. *cuin, cuina* < it. *cugino, cugina*) şi *zârmån, zârmåna* „văr, vară" (< it. ven. *zerman, zermana*). Aceşti termeni au pătruns în dialectul istroromân prin intermediul croatei.

d) ***cuvinte compuse***: *veri fr̯uate* „frate bun", *fråte sredńile* „fratele mijlociu", *pɣvi cuı̯ín, pɣvilę zărmắn* „văr primar" şi *pɣva cuı̯ínă, pɣva*

BDD-A6351 © 2004-2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:21 UTC)

zărmắnă „vară primară”, *doi̯lę cui̯in, a doi̯ilę zărmån* „văr de gradul al doilea” şi *dova cui̯nă, a dova zărmånă* „vară de gradul al doilea”. Cuvintele compuse din istroromână evidenţiază îmbinarea termenilor de origine latină cu cei croaţi şi italieni în formaţiile interne din lexicul acestui dialect.

e) ***perifraze***: *căsta nu-i̯ me fru̯ate pravi* sau *a mev fråte nu-i prâvile*, pentru a numi fratele vitreg; *po de fråte, po de sora* „fraţi după tată”, *fraţ òi pi mumă* sau *fraţ adunaţ* „fraţi după mamă” şi *åm fråtele polah måtere*, *åm sora polah måtere*, pentru a desemna fratii vitregi.

Structura lexicală a dialectului istroromân, exemplificată printr-o subunitate din câmpul semantic al înrudirii, scoate în evidenţă faptul că dialectul istroromân nu e perfect unitar. Teritoriul lingvistic istroromân are două variante regionale, una de nord (Jeiăn) şi una de sud (aşezările aflate la sud de Monte Maggiore). Diferenţele sunt marcate şi de grupul de lexeme analizat: noţiunea de „văr” este desemnată în nord printr-un cuvânt împrumutat din dialectul venețian al limbii italiene, ir. *zârmån*, iar în sud printr-un alt împrumut din italiană, ir. *cui̯in*; ir. *teta* are sensul de „mătuşă, în general” în ambele graiuri, dar pentru a numi „mătuşa, soţia unchiului” în sud se păstrează *teta*, pe când la Jeiăn e folosit *cumnåta*. Chiar şi în articularea cuvântului moştenit *soră* există diferenţe: în sud se păstrează forma etimologică *sor*, în nord apare forma reorientată după substantivele feminine terminate în *–ă*. Aceste diferenţe sunt explicabile prin lipsa coeziunii lingvistice care s-ar fi putut crea prin lărgirea funcţiilor acestui idiom, limitat la cadrul familiei sau al casei.

Cu toate că lexemele analizate aparţin fondului principal lexical, parte a vocabularului considerată drept conservatoare şi păstrătoare a termenilor moşteniţi, putem constata că în dialectul istroromân numărul lor este relativ redus, împrumuturile de origine croată tinzând să-i înlocuiască. Cauzele acestei direcţii de evoluţie a idiomului sunt: izolarea istroromânei într-un spaţiu lingvistic slav, bilingvismul, căsătoriile mixte, schimbările social-economice şi prestigiul croatei.

SIGLE ŞI ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

ALI = Wolfgang Dahmen, Johannes Kramer, *Le inchieste istro-rumene di Ugo Pellis*. Parte prima: Questioni 1-1512, în „Balkan Archiv. Neue Folge”, 13, 1988, p. 209-281; Parte seconda: Questioni 1513-3338, în „Balkan Archiv. Neue Folge”, 16, 1991, p. 107-137.

ALIr = Goran Filipi, *Istrorumunjski lingvistički atlas*, Pula, 2002.

ALR I / II = *Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea I, de Sever Pop, vol. II, Sibiu-Leipzig, 1942.

BDD-A6351 © 2004-2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:21 UTC)

ALR II = *Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea a II-a, vol. I: A. *Corpul omenesc, boale (şi termeni înrudiţi)*. B. *Familia, naşterea, copilăria, nunta, moartea, viaţa religioasă, sărbători*. C. *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul, vase, scule*, de Emil Petrovici, Sibiu, Muzeul Limbii Române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1940.

ALRM II / I = *Micul atlas lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea a II-a, vol. I: A. *Corpul omenesc, boale (termeni înrudiţi)*. B. *Familia, naşterea, copilăria, nunta, moartea, viaţa religioasă, sărbători*. C. *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul, vase, scule*, de Emil Petrovici, Sibiu-Leipzig, 1940.

Byhan = Arthur Byhan, *Istrorumänisches Glossar*, în „Sechstes Jahresbericht des Instituts für rümänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig, herausgegeben von dem Leiter des Instituts Prof. Dr. Gustav Weigand, Leipzig, 1899, p. 175-396.

Cantemir, *Texte* = Traian Cantemir, *Texte istroromâne*, Bucureşti, EA, 1959.

CDDE = I.-A. Candrea şi Ov. Densusianu, *Dicţionarul etimologic al limbii române. Elementele latine (A – Putea),* Bucureşti, Ed. Atelierele Grafice Socec & Comp., 1914.

CDER = Alexandru Ciorănescu, *Dicţionarul etimologic al limbii române*, Bucureşti, Ed. Saeculum I. O., 2001.

Coteanu, *Cum dispare o limbă* = Ion Coteanu, *Cum dispare o limbă (istroromâna)* [Bucureşti], 1957.

DEX^2 = *Dicţionarul explicativ al limbii române*, ed. a II-a, Bucureşti, Ed. Univers Enciclopedic, 1996.

EA = Editura Academiei.

Frăţilă, *Contribuţii* = Vasile Frăţilă, *Contribuţii lingvistice*, Timişoara, Editura de Vest, 1993.

ILR II = *Istoria limbii române*, vol. II, (redactor responsabil Ion Coteanu), Bucureşti, EA, 1969.

Kovačec, *Descrierea istroromânei* = August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, Bucureşti, EA, 1971.

Kovačec, *Eléments italiens* = August Kovačec, *Eléments italiens du lexique istroroumain*, în „Linguistica", XXXII (1992), II, Ljubljana, p. 159-175.

Kovačec, *Istroromâna* = August Kovačec, *Istroromâna*, în *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, Scrisul Românesc, 1984, p. 550-591.

Kovačec, *Rječnik* = August Kovačec, *Istrorumunsko-hrvatski rječnik (s gramatikom i tekstovima)*, Pula, 1998.

Maiorescu, *Itinerar* = Ion Maiorescu, *Itinerar în Istria şi vocabular istriano-român*, ed. a II-a, publicată de Titu Maiorescu, Bucureşti, Editura Librăriei Socec, 1900.

MDA I, II, III, IV = *Micul dicţionar academic*, vol. I-IV, Bucureşti, Ed. Univers Enciclopedic, 2001-2003.

Popovici II = Iosif Popovici, *Dialectele române din Istria*, II, Halle a. d. Saale, 1909.

BDD-A6351 © 2004-2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:21 UTC)

PEW = Sextil Puşcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprache*, Heidelberg, 1905.

Puşcariu, SI II-III = Sextil Puşcariu, *Studii istroromâne*, în colaborare cu Matteo Bartoli, A. Belulovici şi A. Byhan, II. *Introducere – Gramatică – Caracterizarea dialectului istroromân*, Bucureşti, 1926; III. *Bibliografie critică – Listele lui Bartoli – Texte inedite – Note – Glosare,* Bucureşti, 1929.

REW = W. Meyer-Lübke, *Romanisches etimologisches Wörterbuch*, ed. a IV-a, Heidelberg, Carl Winter Universität, 1968.

Sârbu - Frăţilă = Richard Sârbu, Vasile Frăţilă, *Dialectul istroromân. Texte şi glosar*, Timişoara, Ed. Amarcord, 1998.

Scărlătoiu, *Istroromânii* = Elena Scărlătoiu, *Istroromânii şi istroromâna. Relaţii lingvistice cu slavii de sud*, Bucureşti, Editura Staff, 1998.

Scurtu, *Termenii de înrudire* = Vasile Scurtu, *Termenii de înrudire în limba română*, Bucureşti, EA, 1966.

MEANS OF EXPRESSING BLOOD KINSHIP OF COLLATERAL DESCENDANTS IN THE ISTROROMANIAN LEXICON

(Abstract)

The paper analyses a group of lexemes from the semantic field of kinship (the terms that express consanguinity in collateral direction) in the Istro-Romanian dialect.

The aspects analysed are etymology, semantic specialization, the terms' degree of stability and their occurence in the Istro-Romanian linguistic territory. We also examined the relationship between the borrowings and the inherited terms and we compared the Istro-Romanian terms with those that can be found in other Romanian dialects.

The paper emphasizes the fact that the Croatian influence is strong, even in the basic vocabulary of the Istro-Romanian dialect, the most stable part of any idiom.

BDD-A6351 © 2004-2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:21 UTC)